

Vad blev kvar av Bolotnajatorget? En nystart för den lokala aktivismen i Ryssland

Oleg Žuravlev (Zhuravlev)

SAMMANDRAG: Vad kunde deltagarna i Bolotnajarörelsen, som blivit medvetna om sin potential som aktiva medborgare under protesterna, göra för att bevara känslan av solidaritet och verka för demokratiskt deltagande efter att rörelsen misslyckats med att initiera institutionell förändring i Ryssland? Oleg Žuravlevs artikel undersöker de förändringar det ryska civila samhället genomgick efter kraftsamlingen 2011–2012, med fokus på lokal aktivism. Žuravlev argumenterar för att Bolotnajarörelsen skapade nya politiska kollektiva handlingar som förstår lokalsamhällena som ett samhälle i miniatyr i stället för en arena för lokala problem och bekymmer. Medan ett av Bolotnajarörelsens största misslyckande var oförmågan att artikulera specifika socioekonomiska och politiska krav, behandlar aktivistgrupperna efter Bolotnaja lokala utmaningar som långsiktiga politiska projekt, vilket gör dem mer mångskiftande, effektiva och motståndskraftiga.

NYCKELORD: Ryssland; rörelsen för rättvisa val; Bolotnajarörelsen; social mobilisering; lokal aktivism; kollektiv handling; apolitisk kultur; politisering.

PUBLICERINGSHISTORIK: Originalpublicering.

OLEG ŽURAVLEV är doktorand i sociologi vid Europeiska universitetsinstitutet i Florens.
E-POSTADRESS: olegzhur@yandex.ru

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:

Žuravlev, Oleg (2017) "Vad blev kvar av Bolotnajatorget? En nystart för den lokala aktivismen i Ryssland", i *Från perestrojka till Bolotnaja. Utvecklingen av ett ryskt civilsamhälle*, specialnummer av *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 7, s. 129–164.

DOI: <https://doi.org/10.13068/2000-6217.7.4>

© Oleg Žuravlev/Arkiv förlag & tidskrift 2017 (publicerad 8 februari 2017)

Artikeln distribueras enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: Erkännande-Ickekommersiell-IngaBeredningar 3.0 Unported, som medger fri icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys är en sakkunniggranskad vetenskaplig tidskrift för samhällsvetenskap och historia. Samtliga artiklar publiceras fritt tillgängliga på:

www.tidskriftenarkiv.se

Beständig länk, DOI: <https://doi.org/10.13068/2000-6217>

Den här artikeln finns tillgänglig i följande format:

PDF & HTML: via beständig länk, DOI: <https://doi.org/10.13068/2000-6217.7.4>

EPUB: ingår i e-boksutgåva av numret, ISBN: 978 91 7924 283 1

TRYCK: ingår i bokutgåva av numret, ISBN: 978 91 7924 284 8

Grafisk utformning och sidnumrering är identisk i pdf och tryck.

Samtliga artiklar i nr 7 (2017), *Från perestrojka till Bolotnaja. Utvecklingen av ett ryskt civilsamhälle*, nås via beständig länk, DOI: <https://doi.org/10.13068/2000-6217.7>

REDAKTÖR FÖR NUMRET: Zhanna Kravchenko

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys

ISSN: 2000-6217 (för elektronisk resurs)

ISSN: 2000-6225 (för tryckta nummer)

ges ut av

Stiftelsen Arkiv för främjande och spridning
av samhällsvetenskaplig och historisk forskning

genom

Arkiv förlag & tidskrift

Box 1559

SE-221 01 Lund

BESÖK: L Gråbrödersg 3 c, ipg

TEL: 046-13 39 20

ARKIV FÖRLAG: arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

TIDSKRIFTEN ARKIV: red@tidskriftenarkiv.se · www.tidskriftenarkiv.se

ANSVARIG UTGIVARE & CHEFREDAKTÖR: Sven Hort

ADMINISTRATIV REDAKTÖR: David Lindberg

REDAKTÖRER: Paavo Bergman, Lisa Kings, Zhanna Kravchenko

Vad blev kvar av Bolotnatorget? En nystart för den lokala aktivismen i Ryssland

OLEG ŽURAVLEV

Vad blev kvar av proteströrelsen?

När sociologer resonerar om sociala rörelsers seger eller nederlag opererar de i regel med ett antal stående framgångskriterier. För det första anser de att en rörelse är framgångsrik om den har lyckats uppnå de tillkännagivna målen, det vill säga lyckats få igenom sina krav eller uppnå ett kollektivt välbefinnande för de ena eller de andra socialgrupperna, eller påverka den sociopolitiska kontexten, förändra de statliga institutionernas politik eller få upp nya teman på dagordningen. För det andra kallar de en rörelse för framgångsrik om den lyckats vidmakthålla sig själv i form av kollektivt subjekt med ett politiskt program, stödgrupper, en organisationsstruktur och politiska företrädare (Amenta & Caren 2004). ”Rörelsen för rättvisa val” eller ”Bolotnajarörelsen” 2011–2012, som uppstod i samband med dokumenterat fusk i valet till statsduman den 4 december 2011, uppnådde varken det ena eller det andra och kallas kanske just därför för en förlorarrörelse (se Sachnin i detta nummer för fler detaljer). I

Föreliggande artikel baserar sig på resultaten från en kollektiv undersökning som genomfördes inom ramen för ”Laboratoriet för offentlig sociologi” (PS-Lab), ett fristående projekt av unga forskare som existerar inom ramen för Centret för oberoende sociologisk forskning i Sankt Petersburg. Jag tackar Maksim Aljukov, Svetlana Erpyleva, Ilja Matveev och Natalja Savel’eva för råd och kommentarer till denna text, samt Zhanna Kravchenko och Aleksej Sachnin för hjälp med förberedandet av artikeln.

själva verket åstadkom man varken president Putins avgång eller någon omräkning av valresultaten. Bolotnajarörelsen lyckades inte heller lägga fram något sociopolitiskt förändringsprogram och omvandla sig till en fullödlig rörelse, för att inte tala om det politiska representationsprojektet – även om den populäre Aleksej Navalnyj gjorde anspråk på ledarrollen för proteströrelsen. I början svarade regeringen på protestmötena med repression och därefter med ett skickligt exploaterande av symbolpolitik, vilket ledde till ett ökat stöd för Putin tack vare den effekt man uppnådde med den nationalistiska ”samlingen under fanorna” (Rogov 2015; Matveev 2015; Smyth m.fl. 2013). Resultatet blev att folk slutade komma till mötena i deras ursprungliga form av en månatlig aktion, vilken ansågs ”inte kom fram med någonting” och ”inte ledde någonstans” (jfr Žuravlev m.fl. 2014a). Inte desto mindre upphör inte rörelsens anhängare att upprepa att ”Bolotnaja” avgick med en viktig seger: den förändrade det ryska samhället, vilket aldrig mer skulle bli vad det engång varit. Vad menar de med detta?

Protestmötena för rättvisa val blev en epokgörande händelse för de tusentals ryska medborgare som då gick ut på gatorna. Bolotnajarörelsen var ett försök att politisera tidigare apolitiska människor, vilka hade gett privatlivet och karriären företräde framför den offentliga politiken. Den undersökning av protestmötena som jag och mina kollegor inom forskargruppen PS-Lab genomförde visar att protesternas ”ledmotiv” var den känsla av enighet som åtföljde grundläggandet av det offentliga livet som sådant – och inte alls bara kampen mot regimen. Man kan till och med säga att ”medborgaridealet” från Bolotnaja inte alls tog sig uttryck i något slags ideologi för medborgerlig jämlikhet eller i krav på medborgerliga rättigheter, utan i själva verket i ett försök att upptäcka nya skikt av verkligheten – av det medborgerliga livet (Žuravlev 2014). På en subjektiv nivå upplevdes detta försök som en omvandling av folk från passiva invånare till ansvarstagande medborgare. Rörelsen för rättvisa val förändrade med andra ord de protesterande själva. Många av dem är nu beredda att gå ut i nya, mer ”tematiska” protestmöten och delta i enskilda protestkampanjer. Demonstrationen mot ”Dima Jakovlev-

lagen”¹, aktioner mot annekteringen av Krim och för fred i Ukraina och, slutligen, marschen mot den ekonomiska krisen, som tillägnades Boris Nemtsovs minne på grund av det ryktbara politiska mordet på honom, blev liksom många andra manifestationer möjliga tack vare Bolotnaja-aktivisternas mobilisering.

Enskilda protestmöten och demonstrationer kan dock inte tjäna som vittnesbörd om det ”nya tillstånd” som har politiserat en del av samhället. Finns det någon metod att liksom få grepp om de förändringar som samhället (inte som helhet förstås, utan bara en del av det) genomgått som en följd av Bolotnajarörelsen? Som forskningsobjekt måste man därför välja någon mer varaktig form av kollektivt handlande än engångsaktioner. En sådan form av kollektivt handlande fanns såväl fram till protesterna 2011–2012 som efter att de hade avslutats, och den har påverkats av dessa protester. Det bästa exemplet på ett dylikt kollektivt handlande är förmodligen just den lokala aktivistverksamheten. Med begreppet ”lokal aktivism” förstås här små egenorganiserade gruppers verksamhet vilken är inriktad på den egna ”boendemiljön”, det vill säga att försvara parker och grönytor från avverkning, att kämpa mot bebyggelseförtätning och att kampanja för miljöskydd. Det var just den lokala aktivismen som var den mest utbredda och framgångsrika formen av kollektivt handlande i Ryssland fram till Bolotnajaprotesterna. Samtidigt har vår undersökning avslöjat att *nya* lokala aktivistgrupper började bildas i Rysslands regioner och småstäder ur protestmötesvågen för rättvisa val. De som deltog i den var människor som kommit till protestmötena och som, efter att ha tröttnat på ”politiken för politikens skull”, beslutat sig för att ägna sig åt konkreta lokala problem.

Målet med föreliggande artikel är att granska likheter och skillnader mellan den lokala aktivismen före och efter Bolotnajarörelsen, samt att

1. Lagen förbjuder, bland annat, amerikanska medborgare att adoptera ryska barn (artikel 4, nr 272-FZ, 28 december 2012). Den fick sitt namn efter Dima Jakovlev som blev adopterad till USA och avled som resultat av sin fars vanvård. Många anser att lagen var ett svar på den amerikanska ”Magnitskij-lagen” (Russia and Moldova Jackson-Vanik Repeal and Sergei Magnitsky Rule of Law Accountability Act of 2012) vilken inkluderade sanktioner mot ryska medborgare som anses bryta mot mänskliga rättigheter och/eller vara inblandade i korruption; fick sitt namn efter Sergej Magnitskij som avled i ryskt fängelse i november 2009. Red. anm.

förstå hur de politiska händelserna 2011–2012 påverkade civilsamhället som helhet. Trots att de lokala aktivistgrupperna före och efter Bolotnaja utgör helt olika rörelser, som långt ifrån alltid är inbördes sammanlänkade av något slags kontinuitetsförhållande, visar mitt material att de är besläktade genom en uppsättning grundläggande karaktärsdrag, till exempel av det lokals företrädare framför det nationella, av principen om ”faktiska handlingar” som ställs mot ”politiken för politikens skull”, och slutligen av själva agendorna för sin verksamhet. På samma gång ska jag visa att just ”konstanterna” i de lokala rörelserna förändras och på samma gång förändrar själva den ryska lokala aktivismen. För att synliggöra hur Bolotnajarörelsen påverkade den lokala egenorganiseringen jämför jag de ”nya” lokala gruppernas verksamhet med den lokala aktivismen fram till Bolotnaja. En jämförelse av den ”nya” och ”gamla” lokala aktivismen avslöjar två ytterst viktiga tendenser: för det första, en politisering av de ”faktiska handlingarnas” etik, vilken var och än i dag är de lokala aktivistgruppernas särpräglade credo, för det andra, politiseringen av tillhörigheten till lokalområdet, vilken på grund av en känslomässig bindning till de närliggande områdena och tingen förvandlas till en lokal identitet, en känsla av och medvetenhet om tillhörighet till en förestäld lokal medborgargemenskap.

Den lokala aktivismen: mellan politisering och apolitisk kultur

I denna artikel analyserar jag hur den lokala aktivismen politiserades under inflytande av proteströrelsen 2011–2012. Denna process berör den mer omfattande frågan om det inbördes förhållandet mellan – tycks det – den apolitiska egenorganiseringen för att lösa lokala problem och den officiella politiken. I amerikansk och västeuropeisk sociologi som behandlar dessa samhällsrörelser har tematiken om den lokala aktivismen under de senaste åren blivit alltmer aktuell. Dessutom har en diskussion förts om hur man ska bedöma dylika rörelserns politiska betydelse för samhället som helhet. I den sociologiska diskussionen om det lokala kollektiva handlandets ”politik” kan man urskilja två motsatta ståndpunkter: enligt den första innebär den lokala aktivismen en sorti från

verkligt väsentliga sociopolitiska problem och enligt den andra är den en förebild och startpunkt för en politisering av samhället underifrån. I ett välkänt arbete, ägnat åt en undersökning av amerikanska lokala aktivister och volontärer, analyserar sociologen Nina Eliasoph fenomenet "att undvika politiken" (*avoiding politics*) i vardagliga talsituationer och – som en konsekvens därav – i olika praktiker. Eliasoph upptäckte att aktivisterna ofta vägrade betrakta sina handlingar som "politiska", även om de direkt berörde den officiella politiken: "i en intervju höll de fast vid att de ägnar sig åt det som är 'nära hemmet', 'behövs för deras barn', 'berör dem personligen' – åt det som man 'verkligen kan uppnå' och som 'inte är politiskt'" (Eliasoph 1997). Deltagarna i de medborgersammaanslutningarna undvek problem som stod i alltför uppenbar konflikt med staten – och det även när dessa problem var "nära hemmet". Dessutom omfattade deltagarna i dessa grupper en viss *apolitisk kultur*, och tillgrep inte alls aktivismen för att lösa praktiska svårigheter. Enligt Eliasoph begränsade volontärerna sina handlingar till den nära, närmast privata, sfären för att kunna känna sig som medborgare i stånd att "påverka sakernas tillstånd" i en situation där det politiska systemet begränsar vanligt folks möjligheter att påverka fattandet av beslut som berör själva systemet. Aktivisterna *ville* känna sig bemyndigade (*empowered*) att påverka samhället, eftersom de däri såg nyckeln till den amerikanska demokratins framgång. I Eliasophs undersökning är den lokala aktivismen en diskursiv lek med de "små stegen" retorik, vars mål är att framställa en demokratisk ideologi i en situation där medborgarna har tagit avstånd ifrån fattandet av politiska beslut.

I ett arbete ägnat åt att studera aktivist- och volontärgrupper talar Elizabeth Bennett och hennes kollegor om att de senaste årens lokala aktivism inspirerats av "att förkasta politiken" (*disavowing politics*) (Bennett m.fl. 2013). Författarna har upptäckt att aktivisterna, när de ägnar sig åt lokala kollektiva aktioner, kämpar mot förorening av miljön och för bevarande av det historiska arvet, avslöjar korruptionen i de lokala administrationerna etc., envist vägrade att definiera sin verksamhet som "politisk". Bennett och hennes kollegor drar dock en mer optimistisk slutsats än Eliasophs prognos: "att förkasta politiken" är en följd av att "politiken" i det amerikanska samhället alltmer associeras med något bestick-

ligt, smutsigt, korrumperat. Därför "stigmatiseras" och "tabueras" den. I dessa omständigheter blir den lokala aktivismen ett föredöme som inte är nedfläckt av offentlighetens politiska intrigmakeri. Den lokala egenorganiseringens motstånd mot politiken är en strategi som är inriktad på att legitimera den politiska aktivismen som sådan: "genom att motsätta sig politiken som uppfattas som ett 'ont', kan medborgaraktiviteten vara något 'gott'." På så vis ser Bennett och hennes kollegor en sann politisk aktivism som någonting som kommer underifrån och är äkta i den uttalat apolitiska lokala egenorganiseringen.

Donatella della Porta och Gianni Piazza (2008) hävdar i sin tur att lokaliseringen av protestpolitiken inte alls utövar någon avpolitiserande effekt på samhället, utan att detta är en beskyllning från maktföreträdare som anklagar de lokala aktivisterna för deras begränsade intressen, egoism och konservatism och ovilja att ge upp sin lilla fråga för de "stora" politiska prioriteringarna: framstegen och utvecklingen. Enligt författarnas åsikt förstör dessa förebräelser solidariteten och hotar själva möjligheten till kollektivt handlande. Tolkningen av den lokala aktivismen som något som är egoistiskt och trångsynt till sin politiska världssyn, vilken delvis förekommer i Eliasophs bedömningar, gör på så vis gemensam sak med den maktdiskurs som försöker neutralisera gräsrotsprotesten och ställa den emot samhällsintresset, det allmänna bästa. Och som della Porta och Piazza visar, utvidgar aktivisterna själva den, med början i det lokala kollektiva handlandets format; under loppet av diskussionen blir så till exempel aktivisternas dominerande diskurs successivt inte en diskurs om att försvara dalgången, utan en diskurs om att försvara demokratin (della Porta & Piazza 2008).

Trots det motsägelsefulla i dessa bedömningar, närmar sig de allra senaste studierna av den lokala aktivismen och dess förhållande till den politiska aktivismen, enligt mitt förmenande, vissa metoder att analysera den lokala aktivismen som en politisk aktivism. Författarna till de ovan uppräknade arbetena visar att det kollektiv handlandet kan vara inriktat på ett lokalt objekt, inte bara för att det växer fram ur det, utan också därför att det lokala handlandet är en bestämd politisk strategi. Själva "det lokala" liksom "de lokala problemen" kan med andra ord vara inte endast och så mycket en källa till kollektivt handlande, som

dess format, inte endast den utlösande orsaken, utan också ett strategiskt val. Det lokala i det lokala kollektiva handlandet är verkligen inte ett inneboende karaktärsdrag för det lokala rummet, det präglar även andra ("icke-lokala") parametrar. De ovan uppräknade studierna gör det också möjligt att avskilja två typiska färdriktningar för det kollektiva handlandet: en uppåtgående, "från det lokala till det allnationella och till och med globala formatet", och en nedåtgående, "från det allnationella till det lokala formatet".

Den lokala aktivismen fram till Bolotnaja

Tidigare studier har noterat en rad karakteristiska drag för den ryska lokala egenorganisationen som skiljer den från de analogier som har analyserats av amerikanska och europeiska sociologer. Detta inbegriper även drag i egenorganisationens förhållanden till politiken. Fram till Bolotnajarörelsen var den lokala aktivismen den dominerande formen av gräsrotsprotest i 2000-talets Ryssland. Men till skillnad från USA och Västeuropa där denna "apolitiska kultur", som inspirerade den lokala aktivismen, på ett paradoxalt sätt var del av den *politiska* kulturen, var den ryska aktivismen "på plats" redan från början fullständigt avpolitiserad (Clément 2013b; Charchordin 2011). Den var inte avpolitiserad bara därför att den, i likhet med de amerikanska volontärrörelserna, förnekade sin politiska innebörd, utan även därför att den uppkom ur det privata, närmare bestämt "närliggande" området, och inte ur den offentliga sfären.

Man måste anmärka att avpolitiseringen i Ryssland, liksom i många andra postsovetjetiska länder, inte innebar att man ställde civilsamhällets "rena" offentlighet mot den "smutsiga" politiken i staten, utan ett avståndstagande från offentligheten som sådan till förmån för privatlivet (jfr Prozorov 2008; Žuravlev 2014). Den ryska avpolitiseringen gav förutsättningarna för den lokala aktivismens särprägel. Det som utlöste den lokala aktivismen var i regel maktens eller affärslivs företrädarens försök att avskaffa eller med våld förändra den miljö som folk uppfattade som sitt närområde eller ibland sin privatsfär: riva det hus där man själv eller ens familjemedlemmar bodde, avverka den park eller det grönområde

där man promenerade med sina barn eller husdjur (Gladarev 2011). Den ryska lokala aktivismen fram till Bolotnajaprotesterna karakteriseras av två ytterst viktiga drag: för det första var det kollektiva handlandet inriktat på att lösa plötsligt uppkomna konkreta problem, vilket fick till följd att de uppfann de ”faktiska handlingarnas” etik; för det andra var bindningen till det lokalområde, som upplevdes som ”nära”, en förutsättning för den lokala aktivismen. Dessa två drag i aktivismen fram till protesterna undersöks mer i detalj nedan.

Den lokala aktivismen före Bolotnaja gjorde en kännbar insats för att formera en specifik etik för det kollektiva handlandet, vilken skulle kunna kallas ”faktiska handlingar”. Denna princip etablerade de konkreta handlingarnas primat, vilket skulle leda till resultat och samhällsnytta, framför ”politiken”, vilken förknippades med bedrägeri, korruption och karriärism. Som Carine Clément och hennes medförfattare visar, fanns det en viss konsensus kring målen med den samhälleliga aktiviteten i de lokala och ”stadscentrerade” rörelserna fram till 2011 (Clément 2013b, se även hennes artikel i detta nummer). Denna aktivitet skulle inte gå utanför ramarna för lösandet av konkreta lokala problem. En liknande de ”små stegens” etik var utmärkande för huvudstadens volontärrörelse och andra samhälleliga ”innepraktiker”, och under andra halvan av 2000-talet politiserade den i det fördolda de stadsbaserade aktivistförbunden, vars medlemmar därefter skulle bli deltagare i Bolotnajarörelsen. Den etiska riktlinjen att ”börja i det lilla” eller ”börja med dig själv” blev väldigt utbredd bland unga medborgaraktivister (Želnina 2014). De små stegens princip förvandlade successivt det lokala kollektiva handlandets etik till en särpräglad ideologi för det medborgerliga handlandet (Volpina 2012). Även deltagarna i rörelsen för rättvisa val demonstrerade hur utbredd riktlinjen ”börja med dig själv” eller ”börja i det lilla” var. Många av dem talade om att lära sig att kasta fimparna i papperskorgen och att hålla efter sin trappuppgång som något som var viktigare än att bekämpa Putin (Žuravlev 2014).

I enlighet med Laurent Thévenots teori kallar Boris Gladarev den metod, genom vilken gemenskap byggs upp inom rörelserna för att skydda stadsmiljön under 2000-talet, för ”närhet genom gemensamma platser” (Gladarev 2013). Denna modell beskriver inte bara de stads-

miljöbeskyddande initiativen, utan också den lokala aktivismen under 2000-talet i sin helhet. Aktivisternas självuppfattning i grupperna fram till Bolotnaja, liksom de faktiska handlingarnas etik, formerades inte genom en trohet gentemot den ena eller andra politiska positionen, utan genom en bindning till närmiljön. De små stegens princip var inriktad på att försvara och ta hand om denna miljö. Men denna gemenskaps-känsla var, strängt taget, *ingen kollektiv identitet*, eftersom aktivisterna kände en tillhörighet till en uppsättning platser och objekt, och inte till någon "föreställd gemenskap" av människor. De "gemensamma platserna" och "gemensamma handlingarna" utgjorde med andra ord grundvalen för den inomgruppsliga solidariteten, men formerade inte någon varaktig föreställning om ett kollektivt "vi". I fallet med aktivismen före Bolotnajaprotesterna framträdde själva det lokala rummets materialitet, och inte en gemenskap realiserad i den lokala befolkningens eller medborgarnas namn, som källa till den verksamhet som var inriktad på beskydd av objekt och platser.

Det kan verka som att dessa mobiliseringar påminner om de amerikanska volontärernas aktivism som griper sig an problem som är "nära hemmet", men förnekar dess politiska innebörd. Men de amerikanska aktivisterna, som vinnlade sig om att "undvika politiken", drevs av en omsorg om att bevara de politiska idealen, den demokratiska traditionen och offentligheten, samtidigt som deltagarna i de ryska stadsrörelserna mobiliserades av den chockartade konfrontationen med de händelser som invaderade deras närmiljö eller ett plötsligt uppkommet hot mot deras välbefinnande. När den akuta situationen med dylika problem och hot försvann – vare sig det var en följd av en kampanjseger eller en förlust i en utmattande kamp – försvann i regel också det kollektiva handlandet.

Ur denna studies synvinkel är inte själva den lokala aktivismens inriktning på att lösa konkreta problem särskilt viktig, utan snarare det faktum att de "faktiska handlingarnas" etik ställer detta mot "politiken", det vill säga att den är principiellt och uttalat apolitisk (jfr Mirjasova 2013). I sin studie av rörelsen för att skydda Chimkinskijskogen visar sålunda Clément att "rörelsen under inflytande av ledningen successivt förflyttar sig till oppositionssidan och fjärrmar sig alltmer från det lokala och för vanliga medborgare näraliggande" (Clément 2013a). Clément anför ett

utdrag ur en intervju med en värtalig aktivist som uppfattade den lokala rörelsens "sorti" till politiken som ett förräderi: "folk beslutade sig för att organisera sin egen partiklick [...] hela vår opposition låg helt öppen, snarare dess avantgarde [...] Jag vet inte av vem eller med vilket mål de skapades, men de har väldigt lite att göra med våra liv" (ibid.). Med den politiska teorins språk kan man säga att de lokala aktivistgrupperna fram till Bolotnajarörelsen undvek sin verksamhets politiska representation. De ville inte att deras "handlingar" skulle utnyttjas av politikerna för att bedriva propaganda för sina idéer eller för att befordra sina kandidaturer till makten.

Samtidigt anmärker Clément att ledarna för "stadsrörelserna" i några fall tänker över uppgifterna för den egna verksamheten och börjar uppfatta de "faktiska handlingarna" inte bara som ett ytterst viktigt mål, utan också som ett medel att konsolidera värderingarna i medborgarrörelsen som sådan, en möjlighet "att väcka människor till en medborgarmentalitet" (Clément 2013a). Gladarev, i sin tur, visar att Petersburgsrörelsen till försvar av historiska byggnader vid en tidpunkt började glida "från specifika kulturella problem mot den allmänmedborgerliga problematikens kant" (Gladarev 2013). Gladarev understryker dock det situerade i denna evolution: "stadsbeskyddarrörelserna lämnade den medborgerliga retoriken och återvände till konkreta lokala problem" (Gladarev 2013). Man måste hur som helst än en gång understryka att såväl de faktiska handlingarnas etik som medborgerlighetsetiken i den lokala aktivismen före Bolotnaja ställdes mot "politiken".

Förändrade då Bolotnajarörelsen denna bild? Hade den någon påverkan på den lokala aktivismens "politiska funktion"? På grundval av drygt sextio halvstrukturerade djupintervjuer, som inbegriper iakttagelser och fokusgrupper med deltagarna i de lokala aktivistgrupperna, och som genomfördes under perioden 2012–2015, ska transformationen av den lokala aktivismen och politiseringen av de ovan uppräknade karaktärsdragen åskådliggöras: de faktiska handlingarnas princip och känslan av tillhörighet till lokalområdet.

De nya aktivistgrupperna

Vad är då det specifika med de nya aktivistgrupperna som dök upp efter Bolotnajaprotesterna? Kan man på ett övertygande sätt fastställa att rörelsen för rättvisa val påverkade de nya lokala rörelserna som uppstod under 2012? Enligt mitt förmenande uppkom dessa grupper direkt ur den ”anda” som genomsyrade Bolotnaja. Det är kuriöst att många ryska sociologer inte har uppmärksammat dessa grupper och någon har till och med med övertygelse skrivit att de inte existerar. På grundval av de enkätundersökningar som genomfördes under protestaktionerna på initiativ av en grupp studenter och aktivister under ledning av sociologen Aleksandr Bikbov, skriver den sistnämnda:

Inte så få av dem som intervjuades på protestmötena hävdade att de tänkte investera sina krafter i det ena eller det andra stadsbaserade eller till och med nationella projektet: från volontärrenhållning av gatorna till bojkott av företag som låter sig bestickas. Men några vågor av dylika projekt följde inte på protestmötena. I dag är det inte i första hand initiativ djupt ”rotade” i huvudstadslivsstilarna som stadigt fortsätter att verka, utan det fåtal initiativ som redan från början var motiverade att delta i gaturörelsen: volontärstrukturerna och de medborgarkontrollerade nätverken (Bikbov 2012).

I själva verket lägger ett sådant betraktelsesätt, som begränsar sig till att studera protestmötena, inte märke till detta proteströrelsens dolda arbetssätt som pågår på angränsande kollektiva verksamhetsfält (för detaljer, jfr Sachnin i detta nummer). De lokala rörelser som vi ska följa i denna artikel lät för första gången höra om sig på våren 2012. Vid denna tidpunkt beslöt de tidigare valobservatörerna att fortsätta protestverksamheten på lokal nivå och skapade mindre aktivistgrupper. Längre fram anslöt sig vanliga mötesdeltagare och sympatisörer till dem. Det är betecknande att sådana lokala rörelser dök upp i olika ryska storstadsregioner oberoende av varandra. Utifrån en preliminär bedömning som mina kollegor från forskargruppen PS-Lab och jag genomförde i fältet, finns (eller fanns tills helt nyligen) sådana grupper i åtminstone ett sjuttioital av de etthundratjugo fem distrikten i Moskva. I Moskväs län har vi lyckats uppträcka nio sådana initiativ, i Sankt Petersburg – fyra, och i Leningrads län – sex. På så vis kan man tala om en viss tendens av

”överföring” av kollektivt handlande från de stora torgen och gatorna till de mindre regionerna och städerna. Det är också viktigt att anmärka att det inte existerade sådana grupper fram till protestmötena – de skapades just ur protestvågen. Med andra ord iakttas det en knappt märkbar expansionstendens för Bolotnajarörelsen, men inte alls på allnationell nivå – vilket hade eftersträvt av de ”protestledare” som vägletts av en ambition att koordinera rörelsen – utan internt, i de mindre regionerna och de små provinsstäderna – på bekostnad av de vanliga aktivisternas ansträngningar.

Man kan urskilja tre grundläggande verksamhetsområden för dessa nya medborgarrörelser. För det första att bevaka den kommunala myndigheten, genom besök i kommunfullmäktige, uppföljning av olika administrativa initiativ och deltagande i kommunalval. För det andra att informera invånarna, genom utdelning av informationsblad eller tidningar ägnade åt problem i området, administrationens verksamhet och aktuella politiska frågor. För det tredje att rusta upp staden och dess kringmiljöer, genom försvar av grönytor och parker, kamp mot vägutbyggnad, genomförande av initiativ genom administrationen. Min analys koncentrerar sig på fyra grupper som tilldelats varsitt uppdiktat namn. ”Staben” är en liten grupp invånare i ett av Moskvadistrikten. Dess deltagare kunde försvara ett BB som stadens makthavare ville lägga ner under den nyliberala reformprocessen; de kämpade mot rivningen av en av de äldre stadsdelarna; de ägnade sig åt upprustningsprojekt; de lyckades utverka installation av gatubelysning vid en av områdets skolor. ”Medborgaralliansen” är en aktivistgrupp från en tämligen stor provinsstad i Leningrads län, vilken lyckade försvara stadsparken från att avverkas. Deltagarna i ”Medborgaralliansen” kämpade också aktivt mot byggandet av en satellitstad som hotade miljösäkerheten, och mot sopbränning. Gruppen ”Vetenskapsstaden” är en aktivistgrupp i en stad i utkanten av Moskva som under loppet av några år kämpade mot avverkningsen av en skog. ”Vetenskapsstadens” aktivister ägnar sig åt upprustningsprojekt och blev indragna i en kampanj mot rivningen av en biograf. Slutligen ”Observatören”, som samlade invånare i ett av Moskvadistrikten vilka aktivt deltog i upprustningsprojekt, organiserade utgivandet av en lokal-tidning som informerade invånarna om de lokala problemen, samt pro-

testerade mot byggandet av garageboxar. Aktivisterna i alla grupperna deltog och fortsätter att aktivt delta i observatörsrörelser² och nominerade egna kandidater till kommunalvalen.

De lokala rörelserna efter Bolotnaja: en "inverterad" uppkomst

Eftersom min avsikt är att jämföra aktivismen fram till och efter Bolotnajaprotesterna, måste kontinuitets- och diskontinuitetspunkterna mellan dem fastställas. Vid en första anblick är de nya rörelserna mycket lika de aktivistgrupper som Gladarev och Clément har undersökt. I grunden ägnar de sig åt samma agendor, till exempel kamp mot avverkningen av parker och grönytor. Aktivisterna i de här grupperna talar liksom sina föregångare om sitt uppdrag i termer av lokala problem i området – problem som är "närliggande" och som "personligen berör" invånarna. Men en noggrann studie av dessa medborgarföreningar har visat på deras grundläggande skillnader i jämförelse med de lokala mobiliseringarna som fortgick fram till protestmötena 2011–2012. Skillnaderna angavs, dessutom, av de olika färdvägarna för dessa grupper formering. Till skillnad från de lokala rörelserna under perioden före Bolotnaja, som hade aktiverats av pockande och "närliggande" problem, var verksamheten hos de grupper som står i centrum för denna studie inte alls mobiliserad utifrån plötsliga svårigheter som krävde omedelbara åtgärder för att lösas. Aktivisterna beslutade tvärtom redan från början att gå samman för att ägna sig åt "konkreta problem", och valde först därefter ut det problem som de skulle arbeta med (för detaljer, jfr Žuravlev m.fl. 2014b). Vår forskargrupp PS-Lab började göra de första intervjuerna när grupperna just hade inlett sin verksamhet. Så här beskrev aktivisterna sitt problemurval då:

Angående den fråga som vi ställdes inför oss – vad vi skulle syssla med – något måste man ju syssla med. För en enorm mängd uppgifter ligger framför oss (kvinna f. 1983, "Medborgaralliansen").

2. Omfattande rapporter om fusk vid dumavalet i december 2011 ledde till att många aktivister anmälde sig som medborgerliga eller partiobservatörer vid vallokaler för att identifiera, motverka och rapportera brott mot vallagen. Sociala medier användes i början för att informera och mobilisera aktivister, flera mer formaliserade rörelser växte upp senare. Red. anm.

Denna godtycklighet i valet av agenda kan förklaras av att ett av de uttalade motiven med att förena sig i lokala rörelser var en strävan att förlänga erfarenheten av det kollektiva handlandet som hade förenat mötesdeltagarna i rörelsen för rättvisa val. I en intervju upphöjde aktivisterna sin verksamhet till den ”stora” proteströrelsen:

Det stämmer absolut att jag gillade glöden. För några likgiltiga människor såg jag inte där [bland observatörerna som arbetade i området tillsammans med informanten]. [...] Jag fattade genast att människorna som hade förenats måste stanna kvar (kvinna f. 1983, ”Medborgaralliansen”).

På så vis föreställde sig deltagarna själva de lokala aktivistgrupperna som en fortsättning på Bolotnajarörelsen i förminskat format. Tillsammans med denna strävan att ”förlänga” lades det till en annan, skulle man kunna säga, omvänd tendens: de ”nya” medborgaraktivisterna talar om sin motivation att ansluta sig till de lokala grupperna i termer av de ”faktiska handlingar” som stod i kontrast till massprotestmötena, vilka var alltför abstrakta, fruktlösa, ineffektiva. Enligt aktivisternas åsikt stod protestmötena alltför långt ifrån folks konkreta behov och ledde inte fram till praktiska förändringar:

Jag började förstå det meningslösa i det som skett, i den form som de nu har är protestmötena meningslösa. Man måste anordna dem på så vis att de får en mening. När man bara gör det för sakens egen skull [är det meningslöst]. Men jag fortsatte syssla med [”Staben”] och förstod att det är mer produktivt [...] Om valet står mellan att gå ut i ett icke-sanktionerat tivelaktigt protestmöte, obegripligt om vad – gå ut med Udaltsovs röda flaggor, och det i stället för att försöka göra någonting inom sitt område, väljer jag att göra någonting inom mitt område (kvinna f. 1995, ”Staben”).

Den lokala aktivismen ställdes förresten från första början inte mot protestmötena, utan framträdde som ett alternativ till dem inom ramarna för en enad proteströrelse:

Protestvägen sjönk tillbaka en smula. Det är det många som talar om nu. Den antog helt enkelt någon sorts andra former. Nu förstår man att man kan göra mer. Det är förmodligen därför jag ägnar mig åt samhällelig verksamhet. Jag hittade en sådan metod för mig själv. Man fattar varför protestmötena nu för mig, och säkert även för många andra, framstår som absolut meningslösa. De krav

man reser på protestmötena förverkligas inte, och varför ska man då ens gå dit (kvinna f. 1983, "Medborgaralliansen").

Den lokala aktivismen blev, trots sin apolitiska karaktär, en begränsad fortsättning på Bolotnajarörelsen därför att deltagandet motsvarade aktivisternas behov av ett effektivt, och inte efemärt kollektivt handlande; den satte de "små stegen" etik, eller "faktiska handlingar", framför "politik för politikens egen skull", en etik som både harmonierade med erfarenheterna från oppositionsproteströrelsen och bröt med den vad gällde dess praktik.

På så vis är de nya lokala grupperna å ena sidan väldigt lika de sociala rörelserna fram till Bolotnaja. Deras problem och dagordningar kan bokstavligen sammanfalla: att försvara grönytor från kalhuggning, hus mot rivning och så vidare. Å andra sidan var dessa rörelser tillkomst-historia en annan: de mobiliserades inte av myndigheternas "invasion" av närområdet och inte genom hot mot sitt välbefinnande, utan av en vilja att förlänga den erfarenhet av kollektivt handlande som man fått på protestmötena eller under valbevakningen. Enligt mig är det viktigaste resultatet av denna dubbla tillkomsthistoria hybridiseringen av det kollektiva handlandets format, vilken ledde till en politisering av den ryska lokala aktivismen efter 2011–2012. Nedan ska jag analysera denna politisering och innebörden av att tillhörigheten till lokalområdet transformerades i den lokala aktivismen efter Bolotnaja-protesterna.

Politiseringen av de faktiska handlingarnas etik

Den lokala aktivismen efter Bolotnaja demonstrerar politiseringen av de faktiska handlingarnas princip. Å ena sidan förblir denna etik ett slags credo för aktivisterna, mer än så, det verkar som om man fortsätter att tänka sig den i opposition till "politiken". På detta vis ställs den lokala aktivismen, i sin egenskap av konkreta verksamheter och handlingar, mot det politiska "snackandet".

Man behöver inte lida [...] av storhetsvansinne och [...] försöka framträda till försvar för fred i hela världen. [...] Något lokalt – det är alltid enklare att koppla det till lokala problem och för folk kommer det att vara begripligare (kvinna f. 1977, "Vetenskapsstaden").

Enligt aktivisternas uppfattning innebär de ”faktiska handlingarna” det som förenar människor, samtidigt som politiken är det som splittrar dem på grund av ideologiska meningsskiljaktigheter:

Jag kan uppriktigt säga att det finns olika åsikter om Ukraina [...] i oppositionen som helhet finns meningsskiljaktigheter [...] därför försöker vi förankra oss lokalt, för att kunna bevara det hela (kvinna f. 1977, ”Vetenskapsstaden”).

Enligt respondenternas åsikt svarar den lokala aktivismen i slutändan mot de vanliga medborgarnas intressen, samtidigt som politiken utgör en strävan efter elitgrupperingarnas privata intressen. Å andra sidan sker en integrering av de faktiska handlingarnas apolitiska etik och det oppositionella ramverket av kamp mot regimen, som hade ärvts från Bolotnajarörelsens protestmöten.³ Man kan säga att det på ett paradoxalt sätt skedde en politisering av den apolitiska målsättningen, vilket bekräftade de ”faktiska handlingarnas” primat framför ”politiken”. Som ett resultat bevaras de faktiska handlingarnas princip, men den blir inte så mycket en motsats till ”politiken” som en ny politisk strategi i kampen mot regimen. Nedan argumenterar jag att *representationen* tjänade som mekanism för politiseringen och kan förstås som aktivistpraktikens principiellt demonstrativa karaktär, även som politisk representation.

Trots att de nya aktivistgrupperna föddes ur protestandan under Bolotnaja, så ställde, som noterats ovan, deras deltagare också redan från början den medborgerliga egenorganisationen mot oppositionspolitiken, som något konkret och verkningsfullt mot något abstrakt och resultatöst. Under en första etapp bildades två ”fraktioner” inom många grupper. Jag kallar dem ”radikala” och ”apolitiska”, med en fraseologi lånad från aktivisterna själva. De förstnämnda ansåg att grupperna borde fortsätta den kamp mot den politiska regimen som inletts med Bolotnaja-protesterna och förankra den lokalt: avslöja korruptionen inom de lokala administrationerna, agitera för områdets eller småstadens invånare mot maktpartiet Enade Ryssland, övervaka kommunalvalen och motverka fusk i dem. De sistnämnda insisterade på att aktivisterna borde ägna sig åt projekt inriktade på upprustning av staden eller att lösa konkreta

3. Om det oppositionella i rörelsen för rättvisa val, se Zavadsckaja och Savel'eva (2014) och Sachnin i detta nummer.

lokala problem, och därvid inte "sänka sig" till politiken. De var övertygade om att detta var det bästa sättet att fortsätta Bolotnajarörelsens sak på plats – att demonstrera att det kollektiva handlandet kan vara inte bara protestinriktat och symboliskt, utan skapande, effektivt och leda till påtagliga resultat.

Det verkar som om de "apolitiskas" strävan upprepar de små stegens etik och det motsatsförhållande till "politiken" som rädde fram till Bolotnaja. Men i själva verket ser vi till och med i de "apolitiskas" – för att inte tala om de "radikalas" – strategi inte så mycket en kontinuitet som ett brott med den apolitiska aktivismen från perioden före Bolotnaja-protesterna. Målet för de nya lokala grupperna var från första början inte bara att lösa de lokala problemen, utan också en strävan att demonstrera att dessa problem kan lösas med hjälp av kollektivt handlande och genom att representera det kollektiva handlandet som det enda skapande och effektiva. En dylik demonstration eftersträvade att i sin helhet legitimera den proteströrelse som nationella massmedier försökte framställa som våldsam, korrumperad och oförmögen att lösa konkreta människors problem; men man ville också mobilisera nya anhängare. Om den "gamla" lokala aktivismen med andra ord uppkommit ur problem som krävde en omedelbar lösning och hade sitt huvudmål i att lösa dem, och sitt biresultat i de faktiska handlingarnas etik, såg de nya aktivistgrupperna sitt mål i att återskapa proteströrelsen, och de faktiska handlingarnas princip tjänade inte bara som ett etiskt ideal, utan också som ett hemligt instrument för att legitimera protesten som samhällsinstitution. I en intervju gjord alldeles i början av gruppernas aktivitet beskriver, exempelvis, en av deltagarna i en av dem sitt aktivistkall i termer av de faktiska handlingarnas doktrin:

Där i ["Staben"] intar jag hela tiden en moderat position och försöker hålla tillbaka de där radikala revolutionärerna som säger "kom igen, vi ska berätta för alla hur dåligt allt är, hur alla stjäls". [...] Vi som tillhör det moderata lägret, vi strävar efter mer reella projekt – närmast opolitiska, välunderbyggda. Vi hade en dröm där – att organisera sopsortering [...] Jag är ointresserad av en politik för politikens skull. Jag är intresserad av politik för att uppnå något nyttigt resultat [...] Det vill säga, jag kämpade hela tiden mot de där radikalerna: om ni skriver "Revolution" med stora bokstäver tvärs över flygbladen, så kastar folk bort de där flygbladen direkt, så snart de får syn på dem. Vi måste alltså framställa dem

så att folk läser dem. Alltså [jag] försökte göra flygbladen så att de väcker folks intresse, så att folk läser, så att de ansluter sig till oss, kommer till mötena. Men jag är egentligen också intresserad av det där temat med sopsortering. Att liksom organisera arbetet så att folk faktiskt börjar sortera sopor och förstår att det är viktigt. Så att de inte blir rädda för att spilla sin tid på det. Det vill säga, jag är inte så mycket för miljömedvetenhet, som intresserad av att göra så att det funkar (man f. 1984, "Staben").

Aktivisternas intention är inte inriktad på det ena eller andra lokala problemet, utan på folk som man måste göra intresserade av och involvera i det kollektiva handlandet. I detta narrativ kan man fastställa ett särskiljande av själva "sopproblemet" och dess politiska funktion: respondenten säger att han "egentligen också" är intresserad av "temat med sopsortering", men viktigare är "att göra så att det funkar". På så vis förblev de faktiska handlingarnas princip normativ och förvandlades samtidigt till en politisk strategi.

Den ovan beskrivna politiseringstendensen av de "faktiska handlingarna" blev ett huvudstråk i alla de studerade grupperna. Själva praktiken "att lösa konkreta problem" visade sig vara inbyggd i det oppositionella ramverk som organiserade synen på det kollektiva handlandet i termer av kamp mot den politiska regimen. Många "apolitiska" lämnade aktivistgrupperna och beredde plats för "radikalerna". Samtidigt kan man säga att de "apolitiska" praktik segrade i kampen mellan de "radikala" och de "apolitiska", men den tillerkändes de "radikala" och förvandlades till deras politiska strategi. En viktig del av denna strategi blev att delta i kommunalvalen i de lokala gruppernas namn, vars renommé understöddes av meritförteckningen över lösningarna på konkreta problem. Politiseringen av de faktiska handlingarnas princip avspeglar inte bara den demonstrativa lösningen på dessa problem, utan även att detta demonstrativa drag blir den politiska representationens instrument.

I slutet av 2014 genomfördes den avslutande observationen i en av grupperna. Jag följde med aktivisterna ut på en "fotopromenad" – de registrerade brister i områdets infrastruktur: de fotograferade gropar i asfalten, det stora antalet soptunnor på platser där man enligt lag inte får placera dem, trasiga gungor på lekplatserna och så vidare. Samtidigt umgicks de med lokalbefolkningen. Så förberedde aktivisterna sig för de

kommande kommunalvalen, till vilka de nominerade sina företrädare. Nedan följer ett citat ur min loggbok:

Den informella ledaren för gruppen, S., ropar efter L.: ”Tala ni med befolkningen, men bara på det rätta sättet.” Jag frågar S. vilket det rätta sättet är. Han stannar upp och avbryter diskussionen med I. om hur och vad man ska fotografera. Han börjar förklara för mig och säger: ”Man ska inte agitera direkt”, fast ”man behöver verkligen bjuda in till möte.” Han säger att man inte ska lova folk något alls, eftersom löften ”hör det förflutna till”. Man ska göra konkreta saker och demonstrera resultatet. Man ska inte lova, utan tala om det som redan gjorts. ”Folk tror inte på svamlare och pratkvagnar, man måste visa dem att man själv gjort bänken och själv placerat den lilla gumman där.” Men samtidigt som S. säger detta, efter att ha stoppat upp det rutinmässiga fotograferandet, säger en annan av gruppens aktivister, I., till honom: ”Hörru, föhrern, det räcker, du får dra dina politiska tal sen, nu måste vi få det här färdigt.”

Aktivisten vänder sig till de faktiska handlingarnas doktrin och ställer den mot politiskt snackande. Samtidigt framträder de ”faktiska handlingarna” här i egenskap av en politisk strategi som syftar till att erövra folks förtroende under valkampanjen. Denna episod visar tydligt på hur de ”faktiska handlingarna” förvandlades från praktik till taktik: ledaren för aktivistgruppen formulerar de faktiska handlingarnas doktrin i ett litet politiskt tal som hålls i ett ögonblick då rutinarbetet tillfälligt stannat upp. Det är just därför som ”föhrerns” medkämpe ber honom avsluta sitt ”politiska snackande” och återgå till de faktiska handlingarna – till fotograferandet.

På ett liknande sätt iakttog jag under hösten 2014 den kontakt som en annan grupps aktivister hade med lokalbefolkningen. Denna grupp nominerade också sina representanter till kommunalvalen. I en kort intervju efter mötet med befolkningen förklarade en kvinnlig aktivist för oss att ett av målen med deras kampanj var att frånta Enade Ryssland så många platser i fullmäktige som möjligt. Genom att samtala med den befolkning som dithills hade deltagit i kampen mot rivningen av sina hus, försökte hon övertyga dem om att inte rösta på kandidaterna från maktpartiet och använde följande argument: om ni röstar på X från Enade Ryssland, så röstar ni i själva verket inte på ett politiskt parti, utan på ett byggföretag som tillhör den där fullmäktigeledamoten och

som redan rivit ett antal hus i området. Därför måste en fortsatt kamp mot rivningen av husen bli en aktiv del i valet, i agitationen och röstandet mot Enade Ryssland. Genom integrering förvandlas de faktiska handlingarnas princip till den politiska agitationens praktik och till ett organiserat politiskt projekt – att nominera gräsrotskandidater i kommunalvalen som skulle kunna använda sig av de lokala aktivistgruppernas renommé och framgångar inom ramarna för valkampen. Men denna iakttagelse talar också om någonting större än om förenandet av ”konkreta problem” och den politiska kampen – för det är inte bara innebörden i de ”faktiska handlingarna” utan även i ”oppositionskaraktären” som förändras. Om oppositionskaraktären av protestmötena för rättvisa val var tämligen abstrakt, eftersom den snarast hävdade den moraliska motsättningen mellan de hederliga protestmötesdeltagarna och de ohederliga myndigheterna, i första hand president Vladimir Putin, gör den lokala förankringen av konfliktformen mellan medborgarna och myndigheterna i aktivismen efter Bolotnajarörelsen denna oppositionskaraktär mer konkret, vilket också betyder att den blir mer politisk.

Den lokala aktivismens politik

Den lokala aktivismen efter Bolotnaja protesterna skiljer sig från aktivismen fram till Bolotnaja därigenom att den, samtidigt som den fortsätter hålla fast vid de faktiska handlingarnas etik, inte ställer denna mot ”politiken” som en alternativ, apolitisk handlingsmetod, utan artikulerar en föreställning om ”en annan politik” – den lokala aktivismens politik. I en intervju talar respondenterna om att politiken och aktivismen inte står i något motsatsförhållande till varandra, utan snarare samverkar. En miljöaktivist i en av de lokala grupperna berättar sålunda, under loppet av fokusgruppsundersökningen, att en viktig förändring av deras verksamhet var omprövningen av synen på ”politiken”:

Vår skog blev liksom en miljöfråga, det var många som sa att de var redo för [att ägna sig åt] miljön, men inte för att ta oss in i politiken. Men det är en typ av politiskt beslut, berör ju liksom politiken. Det är omöjligt att ägna sig åt att försvara träden utan politik. Ingen miljökampe har något att vinna på att säga att politiken är någonting smutsigt (man f. 1982, ”Vetenskapsstaden”).

Själva begreppet ”politik” upphörde med andra ord att beteckna något som ligger utanför, som står i motsättning och är fientligt till den lokala aktivismen. De nya gruppernas aktivister såg tvärtom sig själva i politiken, efter att ha utvidgat sin kollektiva handlingshorisont till fältet för den politiska oppositionen, vilken försiggår i offentligheten. Men hur precis definierade aktivisterna ”den andra politiken”, den lokala egenorganisationens och de faktiska handlingarnas politik? En av deltagarna i en av de lokala grupperna, som deltog i kampanjen mot ”garageboxarna”, talar om att man i lösandet av de konkreta problemen måste ”ägnas sig åt politik”. Med politik förstår han framför allt varaktiga projekt, som ställs emot engångskampanjer:

Det fanns en idé, att, tja, man måste ägna sig åt politik. Och alla delade inte den, det utbröt till och med interna konflikter just om det. Några anser att man ska ägna sig åt sina medborgerliga uppgifter, städa bort klotter på asfalten (man f. ca 1980, ”Observatören”).

Och dessutom låta sig dras in i politiken – vilket innebär att delta i långvariga och inte kortvariga initiativ, men också att lösa konkreta problem systematiskt och inte inom ramarna för enstaka protestframträdanden:

Politiken, till och med den småskaliga politiken, är ett långsiktigt projekt. För att bli fullmäktigeledamot krävs antingen en pengabunt, eller så måste man skramla ihop nånting annat. Och det där [...] passade för mig väldigt bra ihop med teorin om den vanliga människans deltagande i politiken, här är de, de vanliga människornas vanliga problem, här är den, den där nivån, den lägsta nivån för att anta laggivande lösningar [...] Det fanns en grupp människor bland oss – jag tillhörde också den – som ansåg att allt det där är toppen, de små stegen – det är underbart, men det är inte målet. Det finns en kille bland oss, han säger: ni ägnar er åt att ösa vatten, när vi behöver en rörmokare för att byta ut kranen [...] Här är kranen – det är den politiska verksamheten, det är laggivandet på områdes- och stadsnivå [...] Man kan lägga idealisk asfalt, att det ska vara rent, väggar, men samhället? [...] jag anser att man måste ägna sig åt någon form av politisk verksamhet (man f. ca 1980, ”Observatören”).

För många av respondenterna var den lokala aktivismen ett politiskt alternativ till partikapplöpningen, vilket därtill inte undviker den politiska representationen. ”Faktiska handlingar” sätts i detta fall inte i motsatsställning till den politiska kampen, utan företräder den politiska

representationens princip, ett alternativ till den ideologiska konkurrensen. En av respondenterna, upphovsmannen till det ovan anförda citatet, berättar så här om det sätt på vilket deras grupp undvek politiken och på vilket den ägnade sig åt just politik:

Vi undvek alla [...] alla politiska teman och uppfattade aldrig det som möjligt, nödvändigt att ta betalt för tidningen, till exempel av partierna. Fast där fanns en kille från Jabloko bland oss, det finns sådana som stödde Ryska federationens kommunistiska parti, någon var för Navalnyj, Högerkraftsunionen [...] vi undvek all politik, och ansåg det riktigare att arbeta med befolkningen och deras problem [...] Det är sant, alltså, jag vet inte [om alla tycker likadant eller inte], men så ansåg jag och min fru att det är en resurs för oss, vi måste fram till nästa kommunalval jobba oss till något slags igenkännlighet (man f. ca 1980, "Observatören").

De "faktiska handlingarna" blir med andra ord en alternativ form av politiskt kapital för gräsrotsaktiviströrelserna som ställde sig i motsatsförhållande till de lokala myndigheterna och deras "små stödpartier". Men viljan att delta i den politiska representationen kombineras på ett paradoxalt sätt i aktivistgrupperna efter Bolotnaja med att avstå från representation av de politiska åsikter som hade utformats som ett resultat av deltagandet i Bolotnajarörelsen. Å ena sidan karakteriseras den lokala aktivismen efter Bolotnaja av sin inriktning på representation som politikens grundprincip – aktivisterna vill helt enkelt "lösa problemen", de vill demonstrera det effektiva i det kollektiva handlandet för dem som de vill involvera i rörelsen. Å andra sidan blir denna representation inte något instrument för att artikulera det ena eller det andra politiska "innehållet", trots att just representationsmekanismen i de "genomsnittliga" liberala demokratierna, som utgjorde ett politiskt ideal för "vitabandsbärarna"⁴, i första hand tjänar ändamålet att sända ut konkurrerande ideologiska positioner. På så vis ärver de grupper som inkluderades i denna studie det motsägelsefulla med rörelsen för rättvisa val, för vilken valens procedursida var viktigare än den innehållsliga – huvudsaken var att valen var rättvisa, men vem man valde – det var

4. "Vitabandsbärare" (*belolentočniki*) kallades deltagarna i protestmötena i Ryssland 2011–2012 på grund av att de bar vita band som de bar på ytterkläderna. Se också Sachnins artikel i detta nummer. Övers. anm.

inte så viktigt (jfr om detta Žuravlev m.fl. 2014a). Sålunda säger en av respondenterna:

Det finns en inre [...] förståelse av det som vi sysslar med [...] Och det finns en förståelse hos dem som ser oss från utsidan. För alla yttre konsumenter har vi försökt vara en opolitisk organisation [...] Vi ska syssla med fullständigt civila saker [...] utan att dra till oss några som helst politiska krafter [...] Vi har klistrat upp starkt politiska affischer, det har varit en del mot Putin, mot Enade Ryssland, men också en del fullständigt meningslösa. När vi började trycka en tidning, så var det redan lite annorlunda, på en annan förtroendenivå hos folk för det tryckta ordet, en annan kontingent läser flygbladen och det som läggs i brevlådan från början till slut. Det där har vi avsiktligt låtit bli [...] för att inte folk ska vända oss ryggen, för att det är politiskt, politiseringen drar omedelbart en skarp skiljelinje. Om problemet, exempelvis, är att taket läcker, så är det lika för såväl en jude, som för en ryss, som för en kommunist, som för någon från Enade Ryssland, så om du pratar om problemet med ett läckande tak – är det allt. Om man då förklarar att man är nationalist eller kommunist, så betyder det att en del av publiken genast knycklar ihop ditt [flygblad] och kastar det [...] det skulle vara viktigt för oss att de känner till att politiken är det egna områdets politik, den skapas på lokal nivå, där finns saker att ta tag i, och det spelar ingen som helst roll om du är kommunist eller med i Jabloko [...] för trots att alla inombords, på det ena eller andra sättet, var politiserade och hade sina åsikter, så var alla utåt sett apolitiska (man f. ca 1980, "Observatören").

Själva betraktandet av samhällsaktiviteten i termer av "inifrån" och "utifrån" är ett resultat av den politisering som demonstrerar aktivisternas inriktning på att omvandla de konkreta handlingarna till ett politiskt kapital. Dessutom antar aktivisterna att det är nödvändigt att de som "har sina åsikter" "utåt sett är apolitiska". På så vis syftar representationen inte bara till att företräda, utan också dölja det som finns "inombords" – politiska åsikter som också skiljer de oppositionella lokala aktivisterna från de makttrogna tjänstemän och fullmäktigeledamöter som de kämpar mot. På ett paradoxalt sätt fungerar representationen som en mekanism som inte artikulerar de politiska skillnaderna mellan de grupper som bekämpar varandra, utan ersätter dem med en kvantitativ indikator på handlingar som man faktiskt genomfört. Denna strategi medför en betydande risk för den lokala aktivismen: exempelvis tog den lokala administrationen i en stad i Moskvask utkant – där föreningen "Vetenskapsstaden" är verksam – initiativ till skapandet av en "konkurrerande",

men av myndigheterna kontrollerad gräsrotsvolontärsgrupp. Denna grupp ägnar sig åt samma problem som aktivisterna i "Vetenskapsstaten", men delvis mer effektivt tack vare tillgången till stadsadministrationens resurser. Efter att ha gjort de "faktiska handlingarna" till huvudkonfrontation i den politiska kampen riskerar aktivisterna, med andra ord, att förlora mot den stat som de bekämpar.

På så vis blir de "faktiska handlingarna" inte bara ett instrument för att lösa konkreta problem, inte bara den apolitiska aktivismens etik, utan också en politisk strategi. De faktiska handlingarnas etik ställs inte längre mot "politiken", utan byggs in i de ursprungliga politiska procedurerna, sådana som representationen. Liksom i Nina Eliasophs fall växer de "faktiska handlingarna" i mitt fall inte fram ur vardagliga och plötsliga "lokala problem", utan är snarare en retorisk strategi som gör det möjligt att rota det politiska handlandet i närområdet. Till skillnad från Eliasophs slutsatser om att aktivismens begränsning till det lokala formatet leder till att en "apolitisk kultur skapas" i samhället, demonstrerar denna studie att en reduktion av det kollektiva handlandets format kan leda till att det politiseras. I sin verksamhet förenade aktivisterna i de nya lokalgrupperna såväl proteströrelsens "anda" och politiska innebörd som effektiviteten i punktinsatsen.

Det är viktigt att notera att den lokala aktivismens politik förblir apolitisk i den bemärkelse att när man börjar använda sig av den politiska representationens mekanismer, så använder man sig inte av den "som ett ändamål i sig" och undviker att artikulera något "politiskt innehåll". Just representationen har icke desto mindre blivit drivfjädern för politiseringen av den lokala rörelsen efter Bolotnaja, inom vars ramverk det kollektiva handlandet inte längre är inriktat på de lokala problemen som sådana, utan på medborgarna, lokalbefolkningen, som man måste mobilisera, locka över på sin sida – de människor, intressen och värderingar som aktivisterna *representerar*. Förvandlingen av föreställningen om lokalområdet, vilket man börjar föreställa sig som inte längre en uppsättning av konkreta problem och närområden, utan som en medborgargemenskap – är ännu en ytterst viktig tendens i processen att politisera den lokala egenorganisationen. Liksom de faktiska handlingarnas princip, blev denna tendens ett resultat av föreningen av Bolotnajaprotes-

terna och den apolitiska lokala aktivismen – ett resultat av ”hybridiseringen” av det kollektiva handlandets olika format.

Hängivenhet och tillgivenhet: den lokala identitetens födelse

De faktiska handlingarnas princip är en politisk strategi som definierar vad sociologer kallar ”den kollektiva handlingsrepertoaren”. Men som tidigare studier har visat, är de ”faktiska handlingarna”, i fallet med den ryska lokala aktivismen under 2000-talet, inte bara ett strategiskt val, utan även det som förenar aktivister som delvis inte längre har någonting gemensamt. Deras politiska åsikter, sociala status eller livsstilar kan verkligen väsentligen skilja sig åt, och därför främja meningsskiljaktigheter, samtidigt som de ”lokala problemen” och ”gemensamma angelägenheterna” hjälper dem att utplåna dessa meningsskiljaktigheter och att fortsätta den gemensamma kampen (jfr t.ex. Clément m.fl. 2010). Vad är det då som förenar aktivisterna i de nya grupperna efter Bolotnajarörelsen? Hur skulle man kunna karakterisera deras kollektiva ”vi”? Som analysen visar utgörs deras kollektiva identitet av en syntes av ”hängivenheten för närområdena”, fram till Bolotnaja, och vad man kan kalla ”Bolotnajas medborgaranda”.

Till skillnad från den lokala aktivismen före Bolotnaja, formerade Bolotnajarörelsen en solidaritet som inte grundade sig i en hängivenhet för platser, utan i tillhörighet till en medborgargemenskap. Liksom i fallet med ”hängivenheten för gemensamma platser” kan man i fallet Bolotnaja bara med förbehåll tala om en kollektiv identitet, men av andra orsaker. De protesterandes form av kollektivt ”vi” uttryckte inte något tillhörighetsförhållande till någon som helst politiskt definierad grupp, utan en erfarenhet av närvaro av olikartade, men ändå liknande människor (jfr om detta Žuravlev m.fl. 2014a). Rörelsen för rättvisa val uppfattades med andra ord av deltagarna själva som ett unikt mötestillfälle för engagerade människor vars gemenskap inte hade formerats av någon intresse- eller åsiktsgemenskap, inte av tillhörighet till den ena eller andra socialgruppen, inte av kulturella preferenser, utan av en gemensam känsla av att uppleva en plötslig händelse, liksom av det

gemensamma moraliska medborgarpatoset. Inte ens oppositionen mot den politiska regimen var så viktigt för de protesterandes form av ”vi”, som den kollektiva erfarenheten av den ”medborgerliga medvetenhetens uppvaknande”, direkt kopplad till en tidpunkt av mobilisering.

Denna abstrakta medborgaridentitet har förenats med den hängivenhet för närområdena som var karakteristisk för grupperna före Bolotnaja-protesterna. Som ett resultat formerades en lokal kollektiv identitet. I regel var deltagarna i dessa lokala rörelser från början inte ”patriotiskt” inställda till sina områden eller städer. De kände inte någon hängivenhet för sina närområden, utan en identifikation med proteströrelsen som helhet. Men denna studie har visat att aktivisterna i många grupper formerade en *lokal* identitet under loppet av själva det kollektiva handlandet. När man skyddade parker och grönytor, kämpade mot rivningen av byggnader, återupptäckte deltagarna i de nya lokala rörelserna den egna livsmiljön, och började känna sig som *lokalbefolkningar*. Om hängivenheten för dessa närområden för grupperna fram till Bolotnaja kom före det kollektiva handlandet och politiseringen, kommer i mitt fall tvärtom det kollektiva handlandet och politiseringen före formerandet av hängivenheten för närområdena.

Om hängivenheten i rörelserna före Bolotnajaprotesterna formerades enligt ”närhetsprincipen”, formeras den efter Bolotnaja enligt det ”planmässiga handlandets princip” (jfr t.ex. Thévenot 2001): aktivisterna grep sig redan från början an med att lösa det ena eller andra ”lokala problemet”, och först därefter, under sin aktivitetsprocess, utvecklar de en lokal identitet. Medan man exempelvis dokumenterade trasiga lek-parker, illegala rivningar och gropar i vägarna, med målet att framställa bevis för de kommunala myndigheternas underlåtenhet inom ramarna för en valkampanj, börjar deltagarna i de lokala grupperna att se små-städer och områden på ett annat sätt, de börjar ”fästa sig vid” dem. Men eftersom denna hängivenhet för närområdena hade formerats under loppet av ett strategiskt handlande blev den redan från början politiserad. Det är viktigt att förstå att aktivisterna efter Bolotnajarörelsen, till skillnad från de tidigare aktivisterna, började känna sig som en del av den lokala gemenskapen eftersom de redan hade en ”Bolotnajaidentitet” som ställde ”medborgarna” mot ”myndigheterna”. Nedan ska tre olika

scenarier framställas, tre olika färdvägar för uppkomsten av den lokala identiteten ur en syntes av ”medborgarandan” och ”hängivenheten för närområdena” utifrån tre av de undersökta lokala aktivistgrupperna.

”Vetenskapsstaden”: en intensifiering av den lokala identiteten

Till skillnad från den överväldigande majoriteten av de aktivistgrupper som vi i PS-Lab har studerat, är ”Vetenskapsstaden” unik i den bemärkelsen att den för det första existerade också före Bolotnajaprotesterna, och för det andra för att deltagarna i den redan från början hade ett patriotiskt förhållande till sin stad – de var bärare av en stark lokal identitet. Icke desto mindre är detta fall typiskt på så vis att det framställs ”medborgarandan” som protestorienterad och förenad med lokalpatriotismen, och leder till formerandet av en föreställning om en lokal ”medborgargemenskap” och omvandlar hängivenheten för platsen till en tillhörighet till samhället. ”Vetenskapsstaden” skapades av invånarna i en småstad i vilken ingenjörsverksamheten, vetenskapen och den forskningsintensiva industrin var utvecklade. Därför hade aktivisterna redan från början en föreställning om invånarna i staden som ”speciella människor”, utbildade och intellektuella. Ändå var det just Bolotnajarörelsen, i vilken en majoritet av medlemmarna i ”Vetenskapsstaden” deltog, som fyllde denna form med ett ”medborgerligt” innehåll. Sålunda berättade en av denna grups ledare 2014 om kampen för att rädda skogen och insisterade på att medborgarnas, lokalbefolkningens värdighet var viktigare än själva skogen.

Där i skogen försökte man [...] göra mig till miljökämpe, men det var inte miljön jag kämpade för, utan jag kämpade för känslan av den egna värdigheten [för invånarna i staden X]. Som man inte får trampa på. Och för mig är det, om det är sådär – cyniskt och villkorligt – så är det något slags fientlig handling – så får man bara inte behandla [staden] X (kvinna f. ca 1977, ”Vetenskapsstaden”).

Citatet visar på en väsentlig förskjutning i uppfattningen om det lokala rummet, i transformationen av innebörden av den lokala identiteten inom ramarna för utvecklingen från aktivismen fram till och efter Bolotnaja. I sitt arbete om stadsbeskydds rörelsen understryker Boris Gladarev att bilden av staden Sankt Petersburg identifierades med de historiska

byggnaderna, de unika platserna, ”stadens silhuett”. Samtidigt som man försvarade ett gammalt hus eller en gård som var speciell för invånarna, så försvarade aktivisterna ”staden”. För deltagarna i ”Vetenskapsstaden” var kampen för staden X ett meddelande till de medborgare vars värdighet myndigheterna trampar på med sina handlingar. Kategorin aktiva och medvetna medborgare figurerar ständigt i narrativen om staden och stadens problem:

Folk kommer själva med sina problem, något som inte bara är ett känslomässigt, typ ”jag gillar det inte”, ”hela stan är smutsig – gör nånting”. De som kommer är just folk som är beredda att gripa sig an såna problem, som upprör och oroar dem [...] Det är också därför som [vår grupp] hjälper invånarna, och ber dem hjälpa till i just den här processen och i princip ta initiativ till processerna och på något vis lösa problemen (kvinna f. ca 1977, ”Vetenskapsstaden”).

Man måste påpeka att den politiska representationen visar sig vara en viktig mekanism för att formera medborgargemenskapen. I en intervju talar aktivisterna om sin egen publik, vilken består av stadens aktiva medborgare. Å ena sidan, vilket man kan sluta sig till av föregående citat, visar sig rörelsen vara en mekanism för denna publiks egenorganisation, en drivfjäder för att dra in dem i styrandet av den egna boendemiljön. Å andra sidan är den en mekanism för politisk representation: de medvetna och engagerade X-borna röstar på kandidater från ”Vetenskapsstaden” i kommunalvalen. Existensen av en gemenskap av anhängare bestående av aktiva medborgare är det som skiljer den lokala rörelsen från fullmäktigeledamöterna och tjänstemännen:

RESPONDENTEN: Vår kategori av människor. Det är folk som bryr sig – det är helt enkelt folk som bryr sig. [...] berättar om en episod från valkampanjen:] När jag går fram – framför mig står en man i träningsoverall och gnager på solrosfrön, han spottar ut skalen på mina fötter – detta är, tydligen, inte målgruppen [för deras rörelse]. För han har allt, han har det riktigt bra, han bryr sig inte om nånting.

JAG: Men finns det någon skillnad mellan er publik och den publik som de makttrogna förlitade sig på?

RESPONDENTEN: Men de har ju ingen publik. Deras budskap var att å samhällets vägnar tala om för makten att allt var helt underbart (kvinna f. ca 1977, ”Vetenskapsstaden”).

Som ett resultat av förenandet av de medborgarideal som hade ärvts från Bolotnajarörelsen och den lokala identiteten, formerades en föreställning om ett civilsamhälle i miniatyr som en förebild för det civilsamhälle vars framträdande i Ryssland ännu var förestående. Sålunda anmärker en av "Vetenskapsstadens" aktivister:

Jag ser att gemenskapen i [staden] X håller på att strukturera sig, den är en så rätt sammansvetsad medborgarmiljö – det är inget vakuum. Jag tror att vi över huvud taget kommer att lägga den federala nivån bakom oss. Vi har redan ett samhällstillstånd efter Navalnyj (man f. ca 1975, "Vetenskapsstaden").

Hänvisningen till Navalnyj som ledare för medborgarprotesten berättar att deltagarna i lokalgruppen relaterar den egna verksamheten till rörelsen för rättvisa val (om detta vittnar även ett flertal andra intervjuer). Dessutom är det många av dem som anser att staden X, efter att ha tillägnat sig den lokala aktivismens "ärorika historia", redan till grad av utveckling och "framåtskridande" lägger huvudstadens civilsamhälle långt bakom sig.

"Medborgaralliansen"

Ett verkligt intressant fall av politiseringen av den lokala identiteten utgörs av den aktivistgrupp som här kallats "Medborgaralliansen". Denna grupp uppkom ur rörelsen för rättvisa val, och under perioden 2012–2015 genomgick den ett skifte mellan två "aktivistgenerationer". Rörelsen genomlevde en kris, vilken avlöstes av en ny aktivitetsfas och ett tillflöde av nya deltagare. Det är intressant att aktivisterna i "Medborgaralliansen" fram till 2014 inte uppvisade någon som helst relation till den egna staden, men när intervjuer och en fokusgrupp genomfördes 2014, såg vi lokalpatrioter framför oss, för vilka aktivismen och hängivenheten för staden var oskiljaktigt sammankopplade:

Vi var vana vid att leva i en viss miljö och denna miljö bar namnet "Staden P är den bästa i världen". Den är tveklöst en av de vackraste städerna i Europa, och, ni vet, jag har rest runt i världen, och vet vad jag talar om [...] Och det är här som vi verkar, varenda handling medför något slags nytta, eller hur? Alltså, vi låter inte det som vi har förstöras (man f. ca 1988, "Medborgaralliansen").

Men denna lokalpatriotism är inte längre bara en ”hängivenhet för när-områdena”, utan en kollektiv identitet. Den lokala identitetens mögnadsprocess kan betraktas ur två olika synvinklar. Å ena sidan kan man, inom ramen för evolutionen från proteströrelsen till aktivismen ”på plats”, säga att den abstrakta (medborgerliga) identitet som hade ärvts från Bolotnajarörelsen blev mer konkret som ett resultat av sin lokalisering. Å andra sidan skulle man, när man analyserar uppfattningen av det lokala rummet från aktivismen fram till och efter Bolotnaja, kunna säga att hängivenheten för närområdena tvärtom har blivit mer abstrakt, eftersom den inte längre hänvisar till platser och ting, utan till en föreställd gemenskap av stadsinvånare. Följande citat kommer från en intervju med den informella ledaren för en av grupperna och tillåter oss att rekonstruera evolutionen för ”Bolotnajas medborgaridentitet”, som ”omplanterats” i den lokala aktivismens nya kontext. När ledaren berättar aktivistgruppens historia så artikulerar han kontinuiteten mellan den medborgerliga och den lokala identiteten. Respondenten inleder med minnet av ”medborgarmedvetenhetens uppvaknande”, den erfarenhet som låg till grund för solidariteten mellan protestmötenas besökare och valobservatörerna under 2011–2012: ”När det var val till parlamentet så sammansvetsade det alla som kom till det första protestmötet” (man f. ca 1986, ”Medborgaralliansen”). Sedan säger han att vid en tidpunkt förstod han att det inte var tillräckligt att bara komma samman. Hans ord vittnar om att ”Bolotnajaidentiteten”, eller snarare den kvasiidentitet som mer uttrycker en möteserfarenhet än en tillhörighet till en grupp, i sig själv bidrog till behovet av att precisera, konkretisera den:

Just mot bakgrund av detta och när jag börjar [...] umgås med folk, så förstår jag när det är nödvändigt att inte bara var för sig samlas i små klickar, utan att man måste samlas allihop i ett lag. Och då började jag leta [...] och hittade ”Medborgaralliansen” (man f. ca 1986, ”Medborgaralliansen”).

Det var också den lokala aktivismens praktik – under vars förlopp aktivisterna återupptäckte sin ”boendemiljö” – som blev själva mekanismen för konkretisering, eller snarare lokalisering, av medborgaridentiteten:

Stegvis så började jag liksom [...] ja, om man inte involverat mig i problemet [med parken] så hade jag troligen ägnat mig åt andra problem i dag, därför att

[...] genom den började jag faktiskt uppfatta staden på ett annat sätt, började känna på ett annat sätt, började förstå vad som över huvud taget är på gång. Alltså, jag tänkte ju aldrig nånsin att någon skulle börja röra [staden] P, jag trodde att allt var bra i P. Jag la inte märke till problemen i P, för mig fanns det inte några. Men när man börjar ge sig in i den processen, så börjar man se allt mer och mer: det första problemet, nästa problem. Nu ser jag i praktiken allt (man f. ca 1986, "Medborgaralliansen").

Det anförda citatet visar att den politiska strategin och det kollektiva handlandet föregår formerandet av bindningen till staden, vilken uppkommer ur själva praktiken. Som ett resultat formeras en särskild form av hybrididentitet som i sig förenar "Bolotnajas medborgaranda" och den lokala hängivenheten för närområdena. Denna hybridkaraktär tar sig uttryck i de dubbeltydiga motiven för aktivisternas handlande, som å ena sidan var inriktat på de "lokala problemen", men å andra sidan tog sikte på att mobilisera lokalbefolkningen och att aktivera deras medborgerska medvetenhet:

Min uppgift är liksom dubbel: å ena sidan skulle jag vilja att stan bevarades [...] för tidigare tänkte jag [...] inte på det. Jag upprördes av statliga och globala problem, men inte av de små. Men nu inser jag [...] vad som skulle kunna hända med stan, vad som skulle kunna hända, om vi inte på något vis gör motstånd. Det första är förstås att bevara den [...] Men det andra är det viktigaste för mig – att folks psykologi skulle förändras och det andra momentet är nog viktigare för mig [...] för mig är det viktigt att denna eld tar fyr hos alla. [...] Och vår uppgift [...] är faktiskt att göra så att folk börjar gå samman, så att folk börjar göra nånting, så att folk börjar lösa problemen. Så kommer vi att bevara [staden] P (man f. ca 1986, "Medborgaralliansen").

I detta citat framkommer en syntes av två identiteter eller, i vidare bemärkelse, politiska världsåskådningar, som tidigare stått i motsatsförhållande till varandra: respondenten är övertygad om att utan en mobilisering av medborgarna och politisk upplysning kommer de små stegens politik att vara ineffektiv; samtidigt anser han att oppositionspolitik har behov av konkret tillämpning, av att rotas i lokala problem. Som ett resultat förändras förståelsen och erfarenheten av närområdet, med vilken aktivisterna också kände en identifikation. Uppsättningen av närområden förvandlas till en medborgargemenskap i miniatyr som aktivisterna å ena sidan tillhör, och som de, å andra sidan, fortfarande måste mobilisera:

Vi kretsar liksom fortfarande kring en, två, tio, tjugo, allt är väldigt svårt. Möjligt, men svårt. Därför skulle vi behöva vara inte två-, inte tio-, inte tjugo-, utan femtiotusen [i vår rörelse]. Det var samma sak med parken. Det började också med bevarandefunktionen, och senare byggde man upp de där etapperna: medborgerlig medvetenhet, alla gick samman, och som ett resultat slog man igenom [...] om det [i vår rörelse] finns precis nittiotusen människor, och precis alla [staden] P:s invånare, så kan man säga att [...] så kommer allt ske sådär [...] på extrasensorisk nivå (man f. ca 1986, "Medborgaralliansen").

I det sista citatet tjänar den politiska representationen som en mekanism för att politisera "hängivenheten för närområdena", för att förvandla den till en kollektiv identitet. Respondenten talar om att den lokala gruppens aktivister ser sin uppgift i att mobilisera så många av staden P:s medborgare som möjligt och att "medborgerlig medvetenhet" får komma senare. Den lokala aktivismen leder här till formerandet av den form av gemenskap av lokalinvånare som rörelsens deltagare också relaterade till. Man tänker sig i detta fall det lokala kollektiva handlandet som något som utförs i lokalbefolkningens intresse – antingen i deras namn eller med mål att involvera dem i lösandet av problemen i sin stad.

"Staben": den lokala identiteten som framtidsprojekt

I den lokala aktivistgruppen "Staben", som verkar i den tämligen omfattande huvudstadsregionen, uppkom den lokala identiteten som ett framtidsprojekt. Under trycket av repressioner från maktens sida, initierade ledarna för gruppen ett kollektivt arbete för att rekonstruera distriktet Y:s historia:

Vi ska utveckla, berätta för folk vad Y är för nånting, om vad som funnits här tidigare [...] idén är att vi ska berätta vad som hänt tidigare i Y, med början i 1700-talet, [...] vad som hände sen, vad som händer nu och vad som kommer att hända i morgon i distriktet. I morgon – det är ett slags handlingsprogram [...] Alla [våra] kommunfullmäktigekandidater måste gå till val på detta handlingsprogram och vinna genom att berätta om vad som ska hända i morgon och hur vi ska uppnå det [...] det är ett omfattande projekt. Vi ska tänka ut det nu när det står klart att det inte [...] längre kommer att finnas nån [politisk] verksamhet (man f. ca 1987, "Staben").

Dessutom var det "artificiella" konstruerandet av den lokala identiteten inte bara ett kulturellt initiativ i ett ögonblick av politisk andhämtning.

Det var tvärtom ett långsiktigt projekt inriktat på att dra uppmärksamhet till stadsaktivismen och involvera folk i det kollektiva handlandet:

Jag tycker att vi kan utveckla en mytologi som baserar sig på fakta; och varför är vår rörelse just nu den starkaste i Sydväst [om Moskva] – i Y? [...] Om det vi har är ett humanitärt projekt så är det en gemenskap av människor inriktade på politik. Men om det står så till den milda grad dåligt till med politiken i landet [...] måste man skrapa lite under ytan, utforska vad som hänt tidigare, fundera ut vad som ska hända sen. Och sen använda allt det där [i aktivist- och förvalskampanjerna] (man f. ca 1987, ”Staben”).

På så vis formerades den lokala medborgaridentiteten i många nya aktivistgrupper. Strängt taget kan varken ”bindningen till närområdena”, som hade utmärkt aktivismen fram till Bolotnaja protesterna, eller känslan av den ”medborgerliga medvetenhetens uppvaknande”, som hade utmärkt Bolotnajarörelsen, kallas för kollektiva identiteter. Den första uttrycker en bindning till platser och ting, och inte till en ”föreställd gemenskap”, och den andra en erfarenhet av närvaro, men inte tillhörighet. Men denna syntes av dem som kom till stånd som ett resultat av rotandet av proteströrelsens medborgaranda i praktiken att återuppträcka sina städer och distrikt, ledde till formerandet av ny typ av politisk subjektivitet och ett nytt sätt att uppfatta lokalområdet.

Avslutning: på väg mot det politiska

Om Bolotnaja protesterna var alltför abstrakta och därför i själva verket apolitiska, var aktivismen fram till Bolotnaja alltför konkret och instrumentell, koncentrerad till ”faktiska handlingar” och uppvisade därför också en brist på det politiska (Clément 2013b). I denna artikel har jag försökt visa att förenandet av den första och den andra kan ge en politiserande effekt. Omvandlingen av de faktiska handlingarnas etik till en politisk strategi, men också politiserandet av synen på det lokalområde vars tillhörighetskänsla när det kollektiva handlandet, ledde till en transformering av den lokala aktivismen i Ryssland. I de nya lokala aktivistgrupperna förblir de faktiska handlingarnas etik ett aktivistiskt credo, men det ställs inte längre emot ”politiken”, utan blir en källa till att omdefiniera det politiska. Lokalområdet börjar i sin tur föreställas inte

som en summa av närliggande områden och ting, utan som en medborgargemenskap i miniatyr.

Ett av huvudproblemen för Bolotnajarörelsen blev vägran att artikulera en sociopolitisk dagordning och att driva konkreta krav (Žuravlev m.fl. 2014a). Den lokala aktivismen efter Bolotnaja löser naturligtvis inte till fullo detta problem. Icke desto mindre visade sig lokaliseringen av det kollektiva handlandet vara ett instrument för politisering, om än inte sociopolitiskt, utan rumsligt-geografiskt. De "faktiska handlingarna" i tjänst hos den politiska strategin, och "närområdena" som en mikromedborgargemenskap – det är resultatet av denna politisering. Och dess mekanism blev den politiska representationen. De "faktiska handlingarna" är nu inte bara viktiga i sig, de tjänar uppgifterna med den politiska representationen och mobiliseringen av lokalbefolkningen. Samtidigt är det kollektiva handlandet nu inte längre bara inriktat på de "lokala problemen" och närområdena, den upprättar och representerar gemenskapen av medborgarna i distrikten och småstäderna, som i sin helhet utgör ett lokalt rum. Trots att det kollektiva handlandets format och omfattning minskade, blev resultatet att aktivistgrupperna lyckades politisera inte bara den lokala aktivismen, utan också proteströrelsen som hade inletts 2011.

Det är viktigt att anmärka att grupperna efter Bolotnaja protesterna, till skillnad från aktivistgrupperna fram till Bolotnaja, föreställer sig långsiktiga politiska projekt. De är inte längre enkampanjsgrupper, inte enfrågerörelser. Sedan de dök upp 2012 har de varit verksamma och är så – och många av dem framgångsrikt – än i dag. Detta faktum berättar att protestpolitiken som sådan är ytterst viktig för själva gräsrotsrörelserna och initiativen när den återvänder till ett tidigare avpolitiserat samhälle. I grupperna präglade av "faktiska handlingar" efter Bolotnaja blev de "små stegen" en anledning att delta i "politiken för politikens skull", men bindningen till småstäderna och distrikten var varken artificiell eller falsk. Aktivisterna tror uppriktigt på att den bästa strategin i kampen mot den politiska regimen är de faktiska handlingarnas politik och de har verkligen förälskat sig i sina städer. Därtill har de mäktiga politiska händelserna 2011–2012 gjort den lokala aktivismen mer mångsidig, motståndskraftig och effektiv. "Politiken" har fogat ett nytt verklighetslager


till den lokala aktivismen, men har inte ”instrumentaliserat” den. Själva materialiteten i de lokala problemen och närområdena har i sin tur gjort protestpolitiken mer ”gräsrotspräglad”, demokratisk och tillgänglig för vanliga människor.

Översättning: Pontus Lindgren

Referenser

- Amenta, E. och Caren, N. (2004) ”The legislative, organizational, and beneficiary consequences of state-oriented challengers”, i D. A. Snow, S. A. Soule och H. Kriesi (red.), *The Blackwell companion to social movements*, Malden: Blackwell.
- Bennett, E. A., Corder, A., Klein, P. T., Savell, S. och Baiocchi, G. (2013) ”Disavowing politics: civic engagement in an era of political skepticism”, *American Journal of Sociology*, 119: 518–548.
DOI: <https://doi.org/10.1086/674006>
- Bikbov, A. (2012) ”Predstavitel'stvo i samoupolnomočenie”, *Logos*, 4.
URL: <http://morebo.ru/tema/segodnja/item/1362604787331> (28 januari 2014)
- Charchordin, O. (red.) (2011) *Ot obščestvennogo k publicnomu*, Sankt Petersburg: Res Publica.
- Clément, C. (2013a) ”Chimkinskoe dvizhenie – za lesom graždanskoe obščestvo”, i C. Clément (red.), *Gorodskie dvizhenija Rossii v 2009–2012 gg. Na puti k političeskomu*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.
- Clément, C. (red.) (2013b) *Gorodskie dvizhenija Rossii v 2009–2012 gg. Na puti k političeskomu*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.
- Clément, C., Mirjasova, O. och Demidov, A. (2010) *Ot obyvatelej k aktivistam. Zaroždajuščiesja dvizhenija v sovremennoj Rossii*, Moskva: Tri kvadrata.
- della Porta, D. och Piazza, G. (2008) *Voices of the valley, voices of the straits. How protest creates communities*, Oxford: Berghahn Books.
- Eliasoph, N. (1997) ”’Close to home’: The work of avoiding politics”, *Theory and Society*, 26: 605–647.
DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1006881913230>
- Gladarev, B. (2011) ”Istoriko-kul'turnoe nasledie Peterburga: roždenie obščestvennosti iz ducha goroda”, i O. Charchordin (red.), *Ot obščestvennogo k publicnomu*, Sankt Petersburg: Res Publica.
- Gladarev, B. (2013) ”’Èto naš gorod!': analiz peterburgskogo dvizhenija za sochranenie social'nogo nasledija”, i C. Clément (red.), *Gorodskie dvizhenija Rossii v 2009–2012 gg. Na puti k političeskomu*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.
- Matveev, I. (2015) *Javljaetsja li putinskij režim populistskim*, föredrag på konferensen ”Puti Rossii” vid The Moscow School of Social and Economic Sciences, 27–28 mars 2015.

- Mirjasova, O. (2013) "Dviženie za ekologičeskiju bezopasnost' goroda Sasovo i Sasovskogo rajona. Žit', chtoby borot'sja. Borot'sja čtoby žit'", i C. Clément (red.), *Gorodskie dviženija Rossii v 2009–2012 gg. Na puti k političeskomu*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.
- Prozorov, S. (2008) "Russian postcommunism and the end of history", *Studies in East European Thought*, 60: 207–230.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11212-008-9054-y>
- Rogov, K. (2015) "'Krymskij sindrom': mechanizmy avtoritarnoj mobilizacii", *Counterpoint*, nr 1 september.
URL: http://www.counter-point.org/wp-content/uploads/2015/09/rogov_countepoint1.pdf (3 februari 2016)
- Smyth, R., Sobolev, A. och Soboleva, I. (2013) "A well-organized play: Symbolic politics and the effect of the pro-Putin rallies", *Problems of Post-Communism*, 60: 24–39.
URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2753/PPC1075-8216600203> (3 november 2016)
- Thévenot, L. (2001) "Pragmatic regimes governing the engagement with the world", i T. Schatzki, K. Knorr Cetina och E. von Savigny (red.), *The practice turn in contemporary theory*, London: Routledge.
- Volpina, N. (2012) "Teorija malych del", från Volpinas blogg på *Snob.ru*, 19 november 2012.
URL: <http://www.snob.ru/profile/21090/blog/54899> (10 april 2014)
- Zavadskaja, M. och Savel'eva, N. (2014) "'A možno ja kak-nibud' sam vyberu?': vybory kak 'ličnoe delo', procedurnaja legitimnost' i mobilizacija 2011–2012 gg.", i S. V. Erpyleva och A. V. Magun (red.), *Politika apolitičnych. Graždanskije dviženija v Rossii 2011–2013 godov*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.
- Želnina, A. (2014) "'Ja v eto ne lezu': vosprijatie ličnogo i obščestvennogo sredi rossijskoj molodeži nakanune vyborov", i S. V. Erpyleva och A. V. Magun (red.), *Politika apolitičnych. Graždanskije dviženija v Rossii 2011–2013 godov*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.
- Žuravlev, O. (2014) "Inercija postsoverskoj depolitizacii i politizacija 2011–2012 godov", i S. V. Erpyleva och A. V. Magun (red.), *Politika apolitičnych. Graždanskije dviženija v Rossii 2011–2013 godov*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.
- Žuravlev, O., Savel'eva, N. och Aljukov, M. (2014a) "Kuda dvižetsja dviženie: kollektivnaja identičnost' rossijskogo protesta", i S. V. Erpyleva och A. V. Magun (red.), *Politika apolitičnych. Graždanskije dviženija v Rossii 2011–2013 godov*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.
- Žuravlev, O., Savel'eva, N. och Erpyleva, S. (2014b) "Razobščennost' i solidarnost' v novych graždanskich dviženijach", i S. V. Erpyleva och A. V. Magun (red.), *Politika apolitičnych. Graždanskije dviženija v Rossii 2011–2013 godov*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.



I Östeuropas städer ser vi tydliga spår av de post-sovjetiska samhällenas förvandlingar. Vilken roll spelar erfarenheter från det förflutna och förväntningar på framtiden för dessa omstruktureringsprocesser? I *Drömmen om den nya staden* ger Jonas Lindström en bred och ingående skildring av de senaste decenniernas förnyelseprocesser av den lettiska huvudstaden Riga.

Arkiv förlag 2012, 246 sidor

Drömmen om den nya staden

Stadsförnyelse i det postsovjetiska Riga

Jonas Lindström

»Läs mer om boken på www.arkiv.nu«

TILL DET LOKALAS FÖRSVAR

**CIVILSAMHÄLLET
I DEN URBANA PERIFERIN**

Arkiv förlag

207 sidor

LISA KINGS

Hur ser det civila samhället ut i dagens Förortssverige? Föreställningarna är många, mediebilderna vridna och vardagsverkligheten en annan. I kontrast till demonisering och exotisering skildrar Lisa Kings ett vardagsnära och sekulariserat föreningsliv som i nygamal föreningsdräkt verkar lokalt för att täcka upp där offentliga och privata alternativ inte räcker till.

»Läs mer om boken på www.arkiv.nu«

